

Циклова комісія викладачів психолого-педагогічних
дисциплін і методик навчання

КУРСОВА РОБОТА

з дошкільної педагогіки

на тему:

«Інтегровані заняття як засіб розвитку особистості в ЗДО»

студента II курсу, групи
галузі знань 01 Освіта/Педагогіка
спеціальності 012 Дошкільна освіта

Керівник _____

Допущено до захисту _____

Оцінка: _____

Члени комісії: _____

(підпис)

(ім'я прізвище)

(підпис)

(ім'я прізвище)

(підпис)

(ім'я прізвище)

(підпис)

(ім'я прізвище)

м. Олександрія, 2024 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	5
1.1. Анатомо-фізіологічні особливості дитини дошкільного віку	5
1.2. Розвиток пізнавальної сфери дошкільнят.....	9
1.3. Соціальна ситуація розвитку дитини дошкільного віку	12
РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕГРОВАНИХ ЗАНЯТЬ В ЗДО	16
2.1. Інтегровані заняття у системі дошкільного виховання.....	16
2.2. Роль інтегрованих занять у загальному розвитку дитини	20
2.3. Види та структура інтегрованих занять у ЗДО	23
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕГРОВАНИХ ЗАНЯТЬ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ.....	28
3.1. Оцінка ефективності проведення інтегрованих занять для формування особистості дошкільника: погляди педагогів.....	28
3.3. Методичні рекомендації щодо створення та проведення інтегрованих завдань у ЗДО	33
ВИСНОВКИ.....	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	42
ДОДАТКИ.....	48

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку освітніх систем, особливо системи дошкільної освіти, важливим є впровадження інтегрованих занять як ефективного засобу розвитку особистості дитини в закладах дошкільної освіти (ЗДО). Ця тема має вагоме значення через свою спроможність забезпечити комплексний розвиток різних аспектів дитячої особистості. Інтегровані заняття сприяють розвитку творчого мислення та навичок самостійності і саморегуляції. Їхнє впровадження дозволяє ефективно враховувати індивідуальні особливості кожної дитини, сприяючи розвитку унікальних талантів. Крім того, інтегровані заняття адаптують освітній процес до сучасних підходів, враховуючи інтердисциплінарність та взаємодію різних галузей знань.

Зважаючи на те, що інтегровані заняття в дошкільних закладах відіграють важливу роль у формуванні глибокого та різноманітного розвитку особистості дитини, готуючи її до життя в сучасному суспільстві, вивченню цієї проблеми приділяли увагу такі науковці, як А. Бабенко, Н. Гавриш, К. Крутій, І. Кучерак, О. Петрушак, В. Пасічник, В. Мельник В, Н. Кудріна, Т. Яцишин, В. Похонський, І. Гуменюк, І. Дичківська, Г. Павлінська, В. Фолвер, А. Брунет, Дж. Хандлеман, С. Харіс, Л. Томчек, Б. Крістоф та ін.

Хоча багато науковців займались вивченням даного питання, варто відзначити, що частина аспектів залишається недостатньо дослідженою. Тому, не зважаючи на наявний обсяг досліджень, існує значний потенціал для подальших вивчень та розкриття нових аспектів даної проблеми.

Об'єкт дослідження – розвиток особистості в закладі дошкільної освіти.

Предмет дослідження – інтегровані заняття як засіб розвитку особистості в закладах дошкільної освіти.

Метою дослідження є визначення ефективності впровадження інтегрованих занять у дошкільних закладах як засобу комплексного розвитку особистості дитини.

Відповідно до мети дослідження потрібно вирішити низку **завдань**:

- Теоретично обґрунтувати особливості психічного розвитку особистості дитини дошкільного віку;
- Проаналізувати психолого-педагогічні аспекти використання інтегрованих занять в ЗДО;
- Здійснити оцінку ефективності проведення інтегрованих занять для формування особистості дошкільника проаналізувавши погляди педагогів;
- Розробити методичні рекомендації щодо створення інтегрованих занять у закладах дошкільної освіти.

В ході роботи використовувався комплекс взаємопов'язаних **методів дослідження**, а саме: *методи теоретичного пізнання* – аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація для розкриття сутності ключових понять дослідження; *емпіричні*: опитування (власна розробка) з метою оцінки ефективності проведення інтегрованих занять для формування особистості дошкільника; *математичної статистики* – для оброблення результатів дослідження, їх кількісний та якісний аналіз.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше було ретельно проаналізовано ефективність інтегрованих занять у дошкільних закладах як засобу комплексного розвитку особистості дитини. Дослідження визначається тим, що воно детально досліджує вплив інтегрованих підходів на розвиток дітей дошкільного віку.

Практичне значення отриманих результатів – дослідження надає цінні методичні рекомендації для педагогів і вчителів щодо успішного створення та впровадження інтегрованих занять у дошкільних закладах. Виявлення оптимальних умов для розвитку дітей через інтегровані підходи сприяє оптимізації освітнього середовища та покращенню якості дошкільної освіти.

Логіка дослідження зумовила **структуру** роботи: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел із 48 найменувань, 1 додатка. Загальний обсяг – 41 сторінка.

РОЗДІЛ 1.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Анатомо-фізіологічні особливості дитини дошкільного віку

Перехід від раннього дитинства до дошкільного віку є періодом визначальних фізіологічних і психічних трансформацій у розвитку малюка. В цей час відбувається інтенсивний ріст, формування нервової системи та розвиток рухових навичок. Розглядаючи анатомо-фізіологічні аспекти розвитку дітей від третього до шостого року, ми отримаємо глибоке розуміння етапів їхнього фізичного та психічного становлення, що є ключовим для побудови ефективних стратегій виховання та навчання.

На третьому році життя дитина вступає в етап дошкільного дитинства, і цей період характеризується значущими показниками фізичного розвитку. У даному віці, серед основних фізичних характеристик, О. Фунтікова виділяє наступне: середній ріст складає $96 \pm 4,3$ см, маса тіла становить $12,5 \pm 1$ кг, а загальна кількість молочних зубів досягає 20. Значимою характеристикою є обсяг черепної коробки, який на трьохрічному етапі складає вже 80% від обсягу черепа дорослої особи [37, с. 230].

На четвертому році життя фізіологічні вигини хребта дитини стають менш стійкими, і кості, а також суглоби легко піддаються деформації внаслідок небажаних впливів. Невірні пози (наприклад, опущене плече або постійно опущена голова) можуть стати звичайними, порушуючи правильну поставу, що може негативно позначитися на функціях кровообігу та дихання. Зокрема, як стверджують В. Пасічник та М. Пітин, це спостерігається в початковому періоді четвертого року життя. Дітям у цьому віці легше даються рухи всією рукою, але з часом, завдяки образотворчій діяльності та іграм, удосконалюються рухи кисті і пальців [30, с. 229].

У дошкільному віці спостерігається поступове вдосконалення будови та функцій центральної нервової системи. До трьох років дитина вже виявляє розвинену здатність до аналізу і синтезу впливів навколишнього середовища. У цьому процесі важлива роль відводиться мові, яка допомагає дитині узагальнювати та уточнювати сприйняте. О. Василенко наголошує, що характерною особливістю цього віку є підвищена збудливість, що може спричинити швидку стомлюваність дітей, оскільки у трирічних дітей взаємодія сигнальних систем ще не повністю сформована. Як наслідок, на даному етапі важливо гармонійно поєднувати безпосередні і словесні впливи на дітей [3, с. 111].

Вік 5-6 років є періодом інтенсивного фізичного та нейрофізіологічного розвитку дитини. За цей період, в середньому, дитина може збільшити свій ріст на 7-10 см. Шостий рік життя характеризується швидким зростанням довжини кінцівок, а також розширенням тазу і плечей.

Опорно-рухова система дитини на віковому етапі 5-6 років ще не є повністю сформованою. Кожна з 206 кісток продовжує піддаватися змінам у розмірах, формі та структурі. В той же час, В. Друзь, Г. Артем'єва та М. Нечитайло пояснюють, що різні кістки можуть перебувати в різних фазах розвитку. На черепі зберігаються хрящові зони, дозволяючи ріст головного мозку. До віку шести років великі м'язи тулуба та кінцівок у дітей розвиваються добре, в той час як дрібні м'язи, зокрема кисті рук, залишаються менше розвиненими. Це призводить до того, що діти здатні легко виконувати завдання, пов'язані із ходьбою, бігом та стрибками, але можуть виявляти труднощі при виконанні завдань, які вимагають точності дрібних м'язів [9, с. 43].

Розвиток вищої нервової діяльності в цьому віці супроводжується прискореним формуванням різноманітних морфо-фізіологічних ознак. Наприклад, площа мозку у шестирічної дитини вже складає понад 90% розміру поверхні кори головного мозку дорослої людини. Лобові частини мозку активно розвиваються. Також відзначається завершення диференціації

нервових елементів тих зон, що відповідають за виконання складних розумових дій, таких як узагальнення та усвідомлення послідовності подій і причинно-наслідкових зв'язків [11, с. 87].

Діти старшого дошкільного віку проявляють здатність до узагальнень, що свідчить про їхнє розуміння понять та вміння виділяти загальні ознаки. Діти також розширюють свої уявлення про взаємозв'язки між живою та неживою природою. Усе це сприяє можливості дітей цього віку для систематизації та засвоєння організованих знань.

У шестирічному віці дитини спостерігається вдосконалення основних нервових процесів, зокрема збудження і гальмування. Протягом цього періоду виявляється певна полегшеність у формуванні всіх аспектів умовного гальмування. Зокрема, на думку Ж. Козіної, О. Лахно та М. Бочкіної, удосконалення диференційованого гальмування сприяє дотриманню правил поведінки, що призводить до більшого виконання дітьми "правильних" дій і утримання від недозволеного. Важливо враховувати, що завдання, які базуються на гальмуванні, слід розумно дозувати, оскільки вироблення гальмівних реакцій викликає зміни у частоті серцевих скорочень та дихання, свідчачи про значне навантаження на нервову систему [18, с. 47].

Силові та рухливі властивості нервових процесів також вдосконалюються. Діти швидше реагують на питання, змінюють дії та рухи, що надає можливість збільшувати інтенсивність занять, включаючи елементи, які сприяють формуванню сили, швидкості та витривалості. Проте Д. Харіна зазначає, що властивості нервових процесів, зокрема рухливість, залишаються недостатньо розвиненими. Час від часу дитина може повільно реагувати на термінові прохання та у важливих ситуаціях може не мати можливості швидко реагувати [38, с. 91].

У дітей п'яти-шести років динамічні стереотипи, що складають біологічну основу навичок і звичок, формуються досить швидко, але їх перебудова ускладнена, що свідчить про обмежену рухливість нервових процесів. Дитина, наприклад, може проявляти негативну реакцію на зміни в

звичайному розкладі життя. Л. Гончар та Ю. Борисова зауважують, що для покращення рухливості нервових процесів та надання гнучкості сформованим навичкам використовуються методи створення нестандартних (частково змінених) умов під час проведення рухових ігор, режимних заходів тощо [6, с. 55].

У віці шість років спостерігається активний процес зростання організму. Вага дитини щомісячно збільшується на 200 г, ріст на 0,5 см, що супроводжується змінами пропорцій тіла. Середній ріст семирічних дітей коливається від 113 до 122 см, а середня вага варіюється від 21 до 25 кг [6, с. 53].

Г. Єдинак та Л. Галаманжук зазначають, що мозок на цьому етапі майже сформований, подібно до мозку дорослої людини. Рухова сфера виявляється добре розвиненою. Проходять процеси окостеніння, але вигини хребта залишаються нестійкими. Відбувається активний розвиток великої та дрібної мускулатури, інтенсивна координація рухів кистей. Загальний фізичний розвиток тісно пов'язаний з розвитком тонкої моторики дитини. Тренування пальців рук визнається як засіб підвищення інтелекту дитини, розвитку мови та підготовки до письма [10, с. 119].

Отже, анатоמו-фізіологічні особливості розвитку дітей дошкільного віку визначають значущий період формування фізичних та психічних характеристик. У цьому віці спостерігається інтенсивний ріст, розвиток опорно-рухової системи та формування мозкової діяльності. На третьому році розвитку важливі ріст, маса тіла та обсяг черепної коробки. У четвертий рік стійкість фізіологічних вигинів хребта зменшується, а деформація кісток стає можливою. У віці 5 років дитина демонструє інтенсивний ріст та розвиток, але опорно-рухова система не повністю сформована, що може впливати на точні рухи. В шість років дитина активно розвиває моторику та нервові процеси, полегшуючи умовне гальмування для кращого дотримання правил поведінки. Цей період визначає важливий етап у фізіологічному та нейрофізіологічному розвитку дитини, формуючи основи для подальшого навчання та життя.

1.2. Розвиток пізнавальної сфери дошкільнят

Збагачення когнітивної сфери дитини дошкільного віку визначається впливом гри та активного пізнавального спілкування з дорослим. У цьому віці, під впливом процесів навчання та виховання, спостерігається інтенсивний розвиток усіх пізнавальних процесів, включаючи відчуття та сприймання.

Зі зростанням віку дітей спостерігається зниження порогів відчуттів, покращення гостроти зору та диференціації кольорів. Розвивається фонематичний слух, і точність оцінок ваги предметів значно збільшується. У дошкільному віці триває процес засвоєння сенсорних еталонів, серед яких особливо доступними є геометричні форми, такі як квадрат, трикутник та коло, а також кольори спектра.

За розвитку досвіду пізнання, дитина оволодіває перцептивними діями та стає спроможною обстежувати предмети, виявляючи їхні найбільш характерні властивості. У кінці дошкільного періоду, як вказує Ю. Семеняко, процес сприймання досягає інтеріоризації. Однак, в той же час вчений відзначає, що дитяче сприймання супроводжується помилками у оцінці просторових властивостей предметів, сприйманні часу та зображень предметів, які є характерними особливостями цього етапу розвитку [33, с. 71].

В період дошкільного віку у дитини спостерігається активне функціонування всіх процесів пам'яті, причому оптимальне запам'ятовування відбувається за умови використання інтерактивних та осмислених завдань. Т. Левицька та В. Дячук вважають, що у молодшому дошкільному віці важливу роль у розвитку пам'яті відіграє впізнавання, але з віком акцент зсувається на активізацію відтворення. У старшому дошкільному віці виокремлюються повні уявлення пам'яті, які набувають системного, осмисленого та керованого характеру. На думку вчених, важливим етапом є інтенсивний розвиток образної пам'яті, який зумовлюється ігровою та навчальною діяльністю [23, с. 25].

Ліплення, малювання та конструювання виявляються найбільш сприятливими для сенсорного розвитку дитини. Термін "інтеріоризація" у контексті мнемічної діяльності означає внутрішнє усвідомлення та засвоєння пам'яттю важливих концепцій. Ю. Ходикіна додає, що однією з особливостей дошкільного віку є початок феномену амнезії дитинства, коли особа забуває події перших 3-4 років свого життя [39, с. 119].

Розвиток мислення дитини відзначається поступовим переходом від наочно-дійового до образно-мовного. Мовлення стає ключовим елементом мислення, що дозволяє дитині оперувати об'єктами та розширювати діапазон розумових операцій, таких як аналіз, синтез, порівняння та просте узагальнення [12]. На думку І. Любченко, мислення та сприймання дитини в цьому віці мають егоцентричний характер, але за наявності стимулів від дорослих може відбутись перехід до децентричного мислення, коли дитина здатна приймати умови, що суперечать її власному досвіду та прагнути займати позицію інших осіб [25, с. 122].

У дошкільному дитинстві спостерігається інтенсивний процес оволодіння мовленням, який визначається рядом характерних ознак. О. Белова зазначає, що до шестирічного віку мова стає для дитини ефективним інструментом спілкування і мислення, а також об'єктом свідомого вивчення, оскільки підготовка до школи включає у себе етапи навчання читанню і письму [2, с. 173]. Молодші дошкільники активно усвідомлюють особливості власної вимови, а до завершення цього періоду відзначається завершення фонематичного розвитку, при якому всі звуки мовлення стають доступними для дитини [48, с. 264].

Одночасно інтенсивно розширюється лексичний запас мовлення, при цьому відзначаються значні індивідуальні відмінності в словниковому запасі дітей, що залежать від їхніх умов життя та рівня комунікації з близькими дорослими. С. Н'юман, Е. Н'юман та Дж. Дваєр додають, що у період дошкільного віку також розвивається граматичний склад мовлення. Діти

освоюють тонкі закономірності морфологічного та синтаксичного порядку, а також виявляють оригінальне словотворення [48, с. 264].

Також спостерігається активізація егоцентричного мовлення, яке виявляється у формі розмов дитини самою з собою. Це стає ефективним засобом планування та контролю власних дій. За допомогою вказівок дорослих діти засвоюють соціальний підтекст мовлення, спрямований на певного співрозмовника, що включає в себе відповідний зміст та інтонацію. Цей етап є важливим у формуванні навичок ефективної комунікації та розуміння соціальних аспектів мовлення [35; 41; 42].

Дошкільний період є сенситивним для розвитку уяви, що представляє собою новоутворення пізнавальної сфери цього віку і набуває вражаючого прискореного розвитку. На думку В. Клака, проявом наявності образів, як результатів уяви, служить задоволення, яке діти виражають при слуханні розповідей, казок, а також їх співпереживання героям. Ігрова діяльність, а також різні форми продуктивної творчої діяльності, такі як конструювання, ліплення, малювання, є потужними каталізаторами для розвитку і репродуктивної та творчої уяви дошкільників [17, с. 199].

Уяві дітей цього віку притаманна конкретність і наочність образів, а також їхні виразність і емоційність. Дитина, під впливом казок, надає стихійним явищам природи, речам та тваринам людські якості, відображаючи це у своїх фантазіях.

О. Вінтоняк додає, що характерною рисою для дошкільників є зростаюча довільність уяви, яка в процесі розвитку перетворюється від підвладної здатності у самостійну психічну діяльність. Однак, незважаючи на важливість уяви для психічного розвитку дитини, у дошкільному віці цей пізнавальний процес може приймати негативні форми, такі як переживання страхів та вияви брехливості [4, с. 185].

Процес розвитку уваги також прогресує впродовж дошкільного віку. І. Калиниченко та А. Колесник пояснюють, що збільшується зосередженість,

стійкість та обсяг уваги, а поступово формується довільна увага, незважаючи на переважаючу мимовільну [13, с. 165].

Таким чином, розвиток пізнавальної сфери у дошкільному віці є визначальним етапом формування особистості дитини. У цьому віці відбувається інтенсивний розвиток уяви, мислення, уваги та мовлення. Дошкільники проявляють творчість у створенні живих образів, а їхні фантазії знаходять вираження у різноманітних видах творчості. Мислення дитини еволюціонує від наочного до образно-мовного, а розвиток мовлення включає розширення словникового запасу та формування граматичної структури. Увага дошкільників зростає в зосередженості та стійкості, сприяючи формуванню довільної уваги. Отримані в цьому віці навички є важливою основою для подальшого успішного вивчення та соціального адаптування дитини, підкреслюючи важливість підтримки пізнавального розвитку на ранніх етапах.

1.3. Соціальна ситуація розвитку дитини дошкільного віку

Соціальна ситуація розвитку дитини в дошкільному віці визначається інтенсивністю спілкування як з дорослими, так і з однолітками. Спілкування з дорослими стає основою для активного розширення світосприйняття та поглиблення самостійності дошкільника. Використання мови та висування запитань у процесі взаємодії допомагає дітям систематизувати та узагальнювати інформацію, що сприяє ефективному накопиченню знань про оточуючий світ. Дошкільники виявляють значний інтерес до розуміння навколишнього середовища та активно формують свої уявлення через постановку численних запитань, що є важливим етапом у розвитку їхньої когнітивної сфери.

Дитиною активно використовується співробітництво з дорослими, що отримало назву пізнавального спілкування. На думку О. Солошенко, у цьому контексті дитина виступає як рівноправний партнер, вихователь та товариш.

Під час цього співробітництва дорослий виконує роль слухача та учителя, створюючи сприятливу атмосферу для вираження дитячих думок та допомагаючи у визначенні вірних відповідей на цікаві питання [34, с. 200].

Взаємини дошкільнят з дорослими визначаються основною тенденцією до пізнавального наслідування, проявом якого є відображення у дитячих іграх діяльності значущого для них дорослого, а також активне ставлення запитань. У ранньому віці цей процес є імітаційним та напівсвідомим, проте поступово набуває свідомого та вибіркового характеру. Дитина вчиться відтворювати обрані аспекти поведінки дорослого, вносячи власні модифікації та стаючи всеусвідомленою учасницею процесу наслідування [46, с. 884].

Втім, незважаючи на розвиток самостійності та свідомості, батьки залишаються організаторами та регуляторами життя дитини, впливаючи на формування її особистості. Це відношення сприяє психосоціальному розвитку дитини та формує основи її ціннісних орієнтацій.

В той же час, Н. Денем та С. Хевес зауважують, що окрім пізнавального спілкування, в дошкільному віці формується і особистісна форма спілкування. Цей аспект характеризується бажанням дитини обговорювати з дорослими не лише факти, але й поведінку та вчинки інших осіб, що свідчить про розвиток її соціального сприйняття та пізнавальних здібностей [43, с. 491].

Для більшості дітей цього віку важливим стає набуття нового соціального статусу – вихованця дитячого садка. Хоча це залучення може мати значущий позитивний вплив, воно також може викликати деякі негативні психологічні наслідки, оскільки дитина стикається з новим соціальним середовищем та вимогами, що може викликати стрес та адаптаційні труднощі.

С. Михайльська вважає, що в дошкільному віці особливо важливими та привабливими стають взаємини між дошкільниками, що збагачуються через ускладнення гри та розширення соціальної сфери дитини. Спілкуючись з ровесниками, дитина встановлює взаємини на основі рівності, відмінної від інтеракцій із дорослими [26, с. 294].

Розгортання системи соціальної взаємодії дошкільника з ровесниками можна охарактеризувати за динамікою, що визначена психологом М. Партен. На першому етапі, приблизно в третьому році життя, виникає паралельна гра, яка характеризується виконанням ігрових дій окремо кожними дітьми, без активної взаємодії чи спільного сюжету. Наступним етапом є асоціативна гра (від 3,5 до 4,5 років), під час якої спостерігається часткова взаємодія та розподіл іграшок, але координація ігрових дій відсутня. На останньому етапі, спільній грі (з 4,5 років), дошкільники демонструють підкорення єдиному сюжету та правилам гри, виявляючи постійну взаємодію та узгодженість впродовж ігрового процесу. Ця динаміка свідчить про поступовий розвиток соціальної взаємодії та вміння дітей ефективно співпрацювати в соціальному контексті [19; 31; 32].

Внаслідок тривалої взаємодії дошкільнят у дитячому середовищі виникають перші нестійкі групи, переважно одностатеві. Також А. Касьян відзначає диференційовані, але нестійкі ставлення до ровесників, які базуються на взаємній симпатії. Серед дошкільників виділяються популярні діти, які претендують на роль лідерів, та ті, яких уникають інші ровесники [15, с. 208].

Статус дитини в середовищі ровесників визначається, в основному, характером родинної взаємодії. Різноманітні стратегії батьків впливають на взаємодію дитини з однолітками. Наприклад, діти, виховані за авторитарною стратегією, можуть проявляти спроби пригнічувати і утискувати своїх ровесників. В той час як вільні та турботливі стосунки в родині позитивно впливають на адаптацію дитини у спілкуванні з іншими дітьми.

Ф. Мороз та С. Гавришко підкреслюють, що спілкування дошкільника з ровесниками призводить до різних психологічних наслідків. Воно сприяє формуванню навичок соціальної взаємодії, вдосконаленню здатності підтримувати розмову та ділитись інформацією. Також сприяє виробленню комунікативної гнучкості через взаємодію в ході гри, розвитку емпатії та

здатності до турботи. Соціальна ізоляція в середовищі ровесників може мати тенденцію посилюватися з віком [27, с. 231].

Отже, соціальна ситуація розвитку дитини дошкільного віку є одним з визначальних факторів, що впливає на формування її особистості. Взаємодія з дорослими та ровесниками в дитячому середовищі визначає особливості соціального, емоційного та пізнавального розвитку дитини. Дорослі відіграють ключову роль у підтримці пізнавального розвитку дитини. Спілкування з дорослими відбувається на основі значної самостійності дошкільника, що сприяє розширенню його уявлень про оточуючу дійсність. В процесі такого пізнавального спілкування дитина активно задає запитання, що сприяє не лише накопиченню знань, але й розвитку мовлення та вміння логічно мислити. Взаємини з ровесниками також відіграють важливу роль у соціальному розвитку дошкільника. Цей період супроводжується формуванням нестійких груп, переважно одностатевих, та розвитком взаємин на основі симпатії. Спілкування з ровесниками сприяє виробленню навичок соціальної взаємодії, комунікативної гнучкості та розвитку емпатії.

РОЗДІЛ 2.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕГРОВАНИХ ЗАНЯТЬ В ЗДО

2.1. Інтегровані заняття у системі дошкільного виховання

На даному етапі розвитку системи освіти в системі дошкільної освіти спостерігається зростання зацікавленості у впровадженні інноваційних форм занять у дошкільних навчальних закладах. Однак важливо відзначити, що основною формою навчання залишається традиційне заняття, хоча розуміння цього поняття може варіюватися. У дошкільних навчальних закладах найпоширенішими та традиційними залишаються односпрямовані (предметні) заняття, орієнтовані на одну галузь знань та вид діяльності. Цей підхід існує з початку двадцятого століття, коли в умовах суспільної системи дошкільного виховання використовувався шкільний розпредмечений підхід.

Однак, сучасна дидактика акцентує увагу на принципі інтеграції в організації освітнього процесу, спрямованому на системність знань у дітей. У цьому контексті зростає практика використання різноманітних інноваційних форм занять паралельно з предметними заняттями. Однією з ключових форм організації навчально-пізнавальної діяльності є інтегроване заняття, яке виступає основною формою для досягнення цілей Державних стандартів дошкільної освіти та впровадження інтегрованого підходу до навчання.

Інтеграція, в контексті системного підходу, представляє собою доцільне об'єднання та координацію дій різних частин цілісної системи. Цей процес визначається як взаємодія двох або більше систем з метою створення нової, яка набуває нових властивостей завдяки зміні властивостей та зв'язків її елементів. Інтеграція, за висловлюванням В. Фолвера та А. Брунета, означає поєднання частин систем так, щоб результат об'єднання в сумі перевершував їхнє значення до взаємодії [44, с. 430]. В загальнонауковому аспекті, за словами А. Бабенка, інтеграція виступає як процес взаємопроникнення, ущільнення та уніфікації

знань, що проявляється через єдність з протилежним йому процесом диференціації [1, с. 10].

Н. Гавриш розглядає інтеграцію як процес взаємодії елементів із заданими властивостями, що супроводжується встановленням, ускладненням і зміцненням істотних зв'язків між ними, в результаті чого формується інтегрований об'єкт або цілісна система з новими властивостями [5, с. 17]. К. Крутій підкреслює, що інтеграція представляє собою одночасно процес і результат створення нерозривно зв'язаної, єдиної системи [21, с. 24].

Таким чином, інтеграція в системі дошкільного виховання є процесом, що включає в себе взаємодію, об'єднання та утворення нової цілісної системи, сприяючи розвитку дітей та покращенню навчально-виховного процесу.

Інтегроване навчання – це методологічний підхід до освіти, який базується на комплексному підході, аналізуючи освіту як єдиний організм, а не розглядаючи її відокремлено за окремими дисциплінами. І. Кучерак та О. Петрушак вважають, що цей підхід передбачає зникнення предметних меж та роздільників, оскільки вчителі стимулюють дітей установлювати зв'язки між різними дисциплінами та базуватися на знаннях і навичках, отриманих у кількох предметних областях. Інтегроване навчання дозволяє сприяти глибшому розумінню та застосуванню знань у контексті реальних життєвих ситуацій, сприяючи більш ефективному процесу усвідомлення та інтеграції інформації [22, с. 123].

В. Пасічник, В. Мельник В та Н. Кудріна, в свою чергу, визначають інтегроване заняття, як форму взаємодії з дітьми, де здійснюється органічне поєднання їхніх знань, умінь і навичок, отриманих у різних навчальних предметах чи розділах програми (освітніх ліній). На думку вчених, це сприяє формуванню єдиної тематичної спрямованості, що дозволяє вивчати явище, об'єкт чи поняття з різних аспектів, тим самим сприяючи досягненню цілісності знань дошкільників [30, с. 144].

Т. Яцишин та В. Похонський визначають інтегроване заняття як форму навчально-виховної роботи, що об'єднує блоки знань з різних галузей навчання

навколо конкретної теми з метою інформаційного та емоційного збагачення сприймання, мислення та почуттів дітей. Такий підхід дозволяє дітям осмислювати явища та поняття з різних перспектив, розвиває їхню цілісність знань [40, с. 43].

Мета інтегрованих занять у дошкільному віці орієнтується на досягнення ряду важливих педагогічних та психологічних результатів. Перш за все, їхня мета полягає в активізації пізнавальної активності дошкільників, сприяючи високому рівню зацікавленості та ефективного засвоєння нових знань [16, с. 39]. Однією з ключових цілей, на думку І. Гуменюка, є створення оптимальних умов для розвитку мисленнєвих операцій кожної дитини. Інтегровані заняття сприяють вдосконаленню комунікативних навичок, розширенню словникового запасу та когнітивному розвитку [7, с. 157]. Формування у дитини цілісної картини світу є іншою метою інтегрованих занять. Завдяки взаємозв'язаності різних галузей знань діти здатні консолідувати і узгоджувати інформацію, що сприяє формуванню у них цілісного уявлення про навколишній світ [20]. Додатковою метою інтегрованих занять є досягнення якісної дошкільної освіти. І. Дичківська зазначає, що це включає в себе розвиток креативності, навичок самостійної роботи та вирішення проблем, а також позитивний вплив на соціальний та емоційний розвиток дітей [8, с. 123].

Інтегрований освітній процес, спрямований на комплексне формування знань та вмінь у дітей дошкільного віку, має бути зорієнтований на реалізацію ряду ключових принципів. Детальний розгляд цих принципів визначає ефективність та якість освітнього процесу:

- **Доступність:** Цей принцип передбачає створення таких умов, які дозволяють кожній дитині активно і повноцінно залучатися до навчального процесу. Всі матеріали, завдання та методи повинні бути доступними та зрозумілими для розвитку дитячого розуму та сприяти його навчанню.
- **Науковість:** Інтегрований освітній процес повинен базуватися на наукових принципах та дослідженнях, враховувати психофізіологічні

особливості розвитку дітей, щоб забезпечити належний рівень навчання та розвитку.

- **Послідовність:** Принцип послідовності передбачає систематичну та логічну організацію навчального матеріалу відповідно до вікових можливостей та потреб дітей. Знання та вміння повинні будуватися ланцюжком, забезпечуючи поступовий та зростаючий рівень складності.
- **Системність:** Цей принцип передбачає організацію освітнього процесу як взаємодію різних елементів, компонентів та знань. Системність сприяє глибокому розумінню матеріалу та взаємозв'язкам між різними областями знань.
- **Цілісність:** Принцип цілісності передбачає інтеграцію різних змістовних елементів в одну загальну концепцію чи тему. Матеріал повинен формувати єдиний образ чи ідею, що сприяє формуванню цілісного розуміння світу.
- **Логічність:** Інтегрований освітній процес повинен дотримуватися логічної побудови, де послідовність подачі матеріалу та вивчення концепцій відповідає внутрішній структурі знань.
- **Вертикальний тематизм:** Цей принцип передбачає врахування певної системності та послідовності в розвитку тем та концепцій на протязі різних вікових етапів. Вивчення теми повинно еволюціонувати та поглиблюватися разом із зростанням дитини [5; 16; 40].

Таким чином, інтегровані заняття у системі дошкільного виховання є ефективним інструментом, спрямованим на стимулювання пізнавальної активності та когнітивний розвиток у дітей. Заняття орієнтовані на формування цілісної картини світу та досягнення якісної дошкільної освіти. Вони втілюють принципи доступності, науковості, послідовності, системності, цілісності, логічності та вертикального тематизму. Основна ідея інтегрованих занять полягає у поєднанні знань із різних галузей навколо однієї теми, сприяючи узагальненню та цілісному розумінню навчального матеріалу.

2.2. Роль інтегрованих занять у загальному розвитку дитини

Інтегровані заняття у дошкільній освіті є необхідною складовою для досягнення загального розвитку дитини. Цей підхід базується на концепції комплексного навчання, де навчальний процес спрямований на розгляд освіти як єдиної системи, а не окремих дисциплін. Зв'язок інтегрованих занять із загальним розвитком дитини може бути проаналізований у кількох аспектах: фізичний, психічний та соціальний розвиток.

Інтегровані заняття важливо враховувати в контексті фізичного розвитку дошкільників, оскільки цей підхід сприяє гармонійному розвитку рухових, моторних та координаційних навичок у дітей:

- **Розвиток моторики:** Інтегровані заняття включають різноманітні рухові активності, що сприяють розвитку моторики дітей. Вони вчать контролювати рухи свого тіла, покращують рівновагу та розвивають вміння взаємодіяти з навколишнім середовищем.
- **Стимуляція фізичної активності:** Інтегровані заняття можуть включати рухливі ігри, спортивні вправи та фізичні активності, що допомагають підтримувати активний спосіб життя серед дошкільників. Це сприяє узгодженню фізичних можливостей та забезпечує адекватний фізичний розвиток.
- **Взаємодія із середовищем:** Інтегровані заняття можуть включати активності на вулиці, екскурсії, роботу з природними матеріалами тощо. Це допомагає дітям розуміти своє тіло у контексті природи та оточуючого світу, що має важливе значення для їхнього фізичного розвитку.
- **Розвиток соціальних навичок через рух:** Фізична активність під час інтегрованих занять може включати групові вправи, спільні ігри та спортивні активності. Це сприяє розвитку соціальних навичок, таких як співпраця, комунікація та взаємодопомога [20; 47].

Психічний розвиток дітей дошкільного віку є також складним і багатоплановим процесом, а використання інтегрованих занять в дошкільній освіті виявляє значущий вплив на цей аспект дитячого розвитку.

- Розвиток когнітивних функцій: Інтегровані заняття сприяють розвитку когнітивних функцій, таких як увага, пам'ять, логічне мислення та просторова орієнтація. Різносторонні завдання, що включають елементи різних предметних областей, стимулюють активність мозку та розширюють пізнавальні можливості дітей.
- Розвиток мовлення: Інтегровані заняття сприяють розвитку мовлення дітей через використання різноманітних комунікативних ситуацій та спільну роботу над проектами. Діти отримують можливість виражати свої думки, розвивати словниковий запас і розуміння мовної структури.
- Формування творчого мислення: Інтегровані заняття сприяють творчому розвитку, оскільки вони включають в себе завдання, які вимагають нестандартного підходу та розвивають уяву. Діти вчаться шукати нетрадиційні рішення, що позитивно впливає на їх творчі здібності.
- Сприяння емоційному розвитку: Інтегровані заняття можуть включати елементи гри, театралізації та музичних активностей, що сприяє емоційному розвитку дітей. Спільна творча діяльність сприяє формуванню позитивних емоцій та соціальних навичок.
- Стимулювання соціального взаємодії: Інтегровані заняття сприяють розвитку соціальних навичок, таких як співпраця, взаємодія та розуміння інших. Групові завдання та проекти вчать дітей спільно працювати, добирати компроміси та взаємодіяти з ровесниками [36; 45].

Вплив інтегрованих занять на соціальний розвиток дітей у дошкільному віці представляє собою інший важливий аспект педагогічної практики. Цей

підхід сприяє формуванню та розширенню соціальних навичок та умінь, що є ключовим елементом повноцінного розвитку особистості.

- Сприяння груповій взаємодії: Інтегровані заняття надають можливість дітям спільно працювати та взаємодіяти, вирішуючи завдання завдяки взаємодопомозі. Це розвиває навички комунікації, взаєморозуміння та уміння пристосовуватися до групових ситуацій.
- Формування соціальних ролей: Інтегровані заняття часто передбачають виконання різних завдань у групах, що сприяє формуванню соціальних ролей серед дітей. Кожен учасник має можливість взяти на себе певну роль, що сприяє розвитку відповідальності та взаємодії.
- Спільне рішення завдань: Інтегровані заняття включають в себе різні види завдань, які можуть вимагати спільних зусиль для досягнення мети. Це сприяє розвитку навичок колективної роботи, співпраці та рішення конфліктів у групі.
- Стимулювання емпатії та розуміння інших: Інтегровані заняття можуть передбачати взаємодію з різними темами та сценаріями, що допомагає дітям розширювати свій кругозір та розуміти погляди та почуття інших. Це сприяє розвитку емпатії та толерантності.
- Формування навичок спільної гри: Інтегровані заняття можуть включати елементи гри, що сприяє розвитку навичок спільної гри та обговорення правил. Це сприяє виробленню вміння взаємодіяти під час розважальної та навчальної діяльності [24; 28].

Отже, інтегровані заняття в системі дошкільного виховання виявляють значний позитивний вплив на фізичний, психічний та соціальний розвиток дитини. У фізичному плані, ці заняття сприяють розвитку моторики, координації рухів та загальної фізичної активності, сприяючи збереженню здоров'я та формуванню відповідних навичок. На рівні психічного розвитку, інтегровані заняття стимулюють когнітивні функції, такі як увага, пам'ять, логічне та творче мислення. Діти навчаються здійснювати зв'язки між різними областями знань,

що сприяє глибшому розумінню предметів та явищ. У соціальному вимірі, інтегровані заняття розвивають соціальні навички та емоційний інтелект дітей. Залучення до групової взаємодії та співпраці в різних ситуаціях гри та навчально-виховних заходів сприяє формуванню позитивного відношення до спільної діяльності та взаємопідтримки. Таким чином, інтегровані заняття в системі дошкільного виховання є ефективним інструментом для гармонійного розвитку дитини, охоплюючи її фізичні, психічні та соціальні потреби у навчанні та вихованні.

2.3. Види та структура інтегрованих занять у ЗДО

Оскільки сучасне дошкільне виховання визнає необхідність системного та комплексного підходу до розвитку дітей, однією з перспективних стратегій у цьому контексті є застосування інтегрованого навчання. Саме тому, важливо розглянути різні види інтегрованих занять, які застосовуються в дошкільних закладах, оскільки вони визначають специфіку і результативність педагогічного процесу та забезпечують глибокий та різносторонній розвиток дитини в дошкільному віці.

У цьому контексті, розглянемо різні види інтегрованих занять у дошкільних навчальних закладах. Зазначена інтеграція може базуватися на темах, видах діяльності та предметних областях. Розгляд цих аспектів дозволить висвітлити широкий спектр можливостей, які надає інтегрований підхід до організації навчального процесу в дошкільних закладах.

К. Крутій вважає, що інтеграція за темами у дошкільному вихованні є передовим підходом, спрямованим на глибоке та комплексне розглядання певної теми чи проблеми. Цей вид інтеграції передбачає об'єднання різних предметів та галузей знань навколо спільної теми з метою поглиблення розуміння та створення цілісного навчального досвіду для дошкільників [21].

Початковим етапом інтеграції за темами є вибір основної теми, яка може бути широкою або специфічною. Педагоги виходять за межі традиційних

навчальних предметів і формують зміст діяльності на основі центральної теми. Далі, розробляючи план, вони враховують зв'язки між різними аспектами теми та визначають, які аспекти різних предметів можна інтегрувати для глибшого розуміння. Однією з переваг інтеграції за темами є можливість використання реальних інтересів та досвіду дітей для вивчення матеріалу. Наприклад, якщо обрана тема – "Подорожі", педагог може інтегрувати географію, мовлення, музику та інші аспекти навчання, щоб створити цікавий та змістовний контекст для дослідження [21].

Крім того, Г. Павлінська зазначає, що інтеграція за темами сприяє розвитку навичок критичного мислення, адже діти навчаються спостерігати за взаємозв'язками, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та робити висновки. Такий підхід також сприяє цілісному розумінню матеріалу, оскільки дозволяє учням уявляти та усвідомлювати знання в контексті реального життя [28, с. 228]. Загалом, інтеграція за темами в дошкільному вихованні є потужним інструментом для створення навчального середовища, що сприяє глибокому розумінню, розвитку критичного мислення та позитивному ставленню до навчання.

Інтеграція за видами діяльності в системі дошкільного виховання є важливим підходом, спрямованим на об'єднання різноманітних видів діяльності для досягнення комплексного та глибокого розвитку дитини. Н. Гавриш пояснює, що цей вид інтеграції базується на взаємодії різних видів діяльності, таких як мовленнєва, художня, рухова та інші, з метою створення цілісного навчального досвіду. В основі інтеграції за видами діяльності лежить усвідомлення, що діти оптимально навчаються, коли навчальний матеріал подається через різні канали та способи. Наприклад, комбінуючи мовленнєві, художні та рухові аспекти, педагоги можуть створити навчальні сценарії, які враховують індивідуальні стилі навчання дітей та стимулюють розвиток різних навичок [5, с. 17].

Інтеграція за видами діяльності також сприяє формуванню цілісного підходу до навчання та виховання. Педагоги активно використовують

взаємозв'язки між різними видами діяльності для створення збалансованого навчального середовища, що сприяє розвитку різних аспектів особистості дитини. На думку В. Кіраша, важливим аспектом інтеграції за видами діяльності є залучення дітей до творчого процесу. Цей підхід дозволяє враховувати індивідуальні таланти та інтереси кожної дитини, сприяючи розвитку та виявленню їхнього потенціалу в різних областях [16, с. 39]. Крім того, інтеграція за видами діяльності створює можливість для комплексного розвитку моторики, мовлення, творчих здібностей та соціальних навичок дітей. Цей підхід допомагає педагогам створювати структуровані та цілісні навчальні програми, спрямовані на гармонійний розвиток всіх аспектів особистості дошкільника.

Ще одним видом інтеграції є інтеграція за предметними областями, яка спрямована на об'єднання різноманітних предметів та знань для створення глибокого та змістовного навчального досвіду для дітей. В. Тютюнник пояснює, що цей підхід ґрунтується на ідеї, що навчальний матеріал краще сприймається та засвоюється, коли його подають у зв'язку з різними предметними областями, сприяючи таким чином глибокому розумінню та інтеграції знань. Взаємодія предметних областей в інтегрованому навчанні в дитячому садку має на меті створення контексту, в якому діти можуть бачити зв'язки між різними аспектами навчального матеріалу [36, с. 212].

Інтеграція за предметними областями також сприяє розвитку критичного мислення та проблемного підходу. Діти навчаються аналізувати та вирішувати завдання, які включають елементи різних предметів, що сприяє розвитку їхньої когнітивної активності. Цей підхід допомагає педагогам планувати та реалізовувати комплексні тематичні блоки, в яких навчальний матеріал інтегрується за предметними аспектами. Наприклад, об'єднуючи мовленнєві та музичні аспекти, можна створити інтегроване заняття, спрямоване на розвиток різних навичок одночасно. Взагалі інтеграція за предметними областями дозволяє створити більш цілісне та глибше розуміння навчального матеріалу, роблячи навчання більш ефективним та цікавим для дошкільників.

Інтеграція в дошкільному вихованні часто охоплює поєднання різних розділів програми з метою створення комплексного та багатостороннього навчального досвіду для дітей. Один із ефективних підходів полягає в інтегруванні розділів, таких як ознайомлення з довкіллям, мовленнєве спілкування та художньо-продуктивна діяльність. Це дозволяє дітям освоювати знання про навколишнє середовище, розвивати мовленнєві навички та творчість через різноманітні види діяльності, такі як малювання, ліплення, аплікація тощо. Також важливою є інтеграція художньо-мовленнєвої діяльності, українознавства та образотворчої діяльності. Це сприяє розвитку культурного сприйняття, розширенню мовленнєвого запасу та розкриттю творчих здібностей дітей шляхом об'єднання різних аспектів навчання. Інтеграція основ здоров'я, таких як валеологія та ОБЖД, з мовленнєвим спілкуванням та художньо-продуктивною діяльністю, може сприяти цілісному розвитку дітей, враховуючи фізичне та психічне благополуччя. Необхідною складовою кожного інтегрованого заняття є мовленнєве спілкування та творча продуктивна діяльність дітей, такі як малювання, ліплення, конструювання тощо. Це сприяє не лише розвитку комунікативних навичок, але й творчого мислення, емоційному вираженню та індивідуальному розвитку кожного малюка [5; 7; 29]. Такий підхід допомагає створювати унікальні та стимулюючі умови для навчання, де діти можуть одночасно розширювати свої знання, розвивати творчість та взаємодіяти з різними аспектами свого навчання.

Варто зазначити, що інтегроване заняття у дошкільному вихованні є структурованим педагогічним заходом, спрямованим на комплексний розвиток дітей. Його структура включає кілька ключових етапів, кожен із яких визначається певними завданнями та методами роботи.

- Визначення теми та мети: На початку заняття педагог визначає тему, яка стане центральною для інтеграції. Це може бути конкретна проблема, поняття чи об'єкт, що об'єднує різні аспекти навчання.

- Планування та розробка: Визначення конкретних завдань для кожного етапу. Педагог розробляє план, який враховує інтеграцію різних предметних областей та видів діяльності.
- Активізація попередніх знань: Діти мають можливість поділитися своїми знаннями та досвідом, пов'язаним із темою. Це допомагає визначити рівень їхнього розвитку та створює базу для нового матеріалу.
- Організація інтегрованої діяльності: Застосування різноманітних методів та форм роботи, що охоплюють різні аспекти розвитку, такі як групові проекти, творчі завдання, гра, дослідження тощо.
- Рефлексія та узагальнення: Заключний етап, під час якого діти разом з вихователем аналізують свої враження, роблять висновки та узагальнюють здобуті знання.
- Оцінювання та корекція: Педагог визначає результативність заняття, враховуючи активність та досягнення кожного учасника. За необхідності, коригує навчальний процес для оптимального розвитку дитини [44, с. 419-420].

Ця структура інтегрованого заняття сприяє ефективному поєднанню різних аспектів навчання та розвитку, створюючи цілісний та збалансований педагогічний підхід.

Отже, в контексті дошкільного виховання, інтегровані заняття є важливим педагогічним інструментом, спрямованим на комплексний розвиток дітей. Інтегровані заняття можуть виявлятися в різних формах, таких як інтеграція за темами, за видами діяльності та за предметними областями. Ця різноманітність дозволяє враховувати різні аспекти розвитку дитини, а також стимулює її інтелектуальну, соціальну та творчу активність. Структура інтегрованих занять включає кілька важливих етапів. Починаючи з визначення теми та мети, вихователі враховують різні аспекти розвитку дитини та розробляють план, охоплюючи різноманітні завдання для активізації попередніх знань, організації інтегрованих активностей, рефлексії та узагальнення, а також оцінювання та корекції.

РОЗДІЛ 3.

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕГРОВАНИХ ЗАНЯТЬ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

3.1. Оцінка ефективності проведення інтегрованих занять для формування особистості дошкільника: погляди педагогів

В контексті сучасної дошкільної освіти інтегровані заняття стають не лише методологічним підходом, а й важливим інструментом формування особистості дошкільника. Практика показує, що інтегровані заняття стають ефективним засобом сприяння гармонійному фізичному, соціальному та психічному розвитку дітей. Щоб оцінити ефективність проведення інтегрованих занять та зрозуміти їх вплив на формування особистості дитини, важливо враховувати погляди та думки самих педагогів. Вони, як ключові учасники освітнього процесу, можуть надати цінний внесок у розуміння того, наскільки інтегровані заняття стають засобом досягнення освітніх та розвивальних цілей в дошкільних установах.

З метою оцінки ефективності проведення інтегрованих занять для формування особистості дошкільників ми розробили анкету для педагогів. Ця анкета включає питання, спрямовані на з'ясування частоти проведення інтегрованих занять, оцінку рівня зацікавленості та впливу на фізичний, творчий та соціальний розвиток дітей. У дослідженні взяли участь 20 педагогів, що дозволило здійснити репрезентативний огляд думок та поглядів представників зазначеної соціальної групи. Педагоги мали можливість висловити свої власні спостереження щодо позитивних змін у дітей через інтегровані заняття, а також вказати на можливі труднощі та шляхи їх подолання. Ці відповіді допомогли отримати об'єктивний погляд педагогічного колективу на ефективність даного методу в дошкільному вихованні.

Результати анкетування вказують на різноманітність частоти проведення інтегрованих занять серед педагогічного колективу. Більшість респондентів (45%) проводять інтегровані заняття 1-2 рази на місяць, 35% вихователів – раз на тиждень, ще 15% - кілька разів на тиждень, лише 5% представників обирають варіант "в кінці кожного тижня" (рис. 3.1.).

Як часто ви проводите інтегровані заняття?

20 відповідей

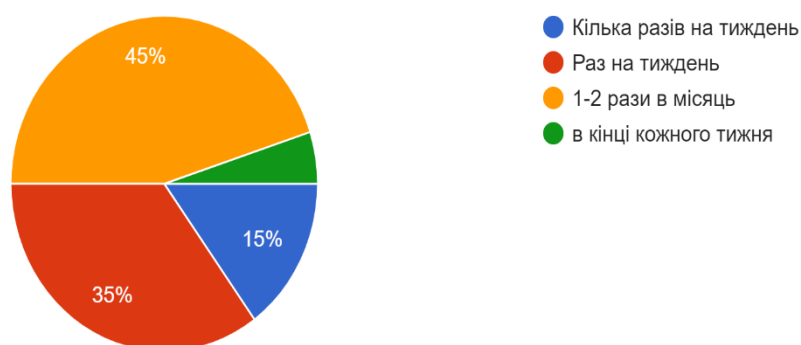

Рис. 3.1. Частота проведення інтегрованих занять

Такий розподіл може свідчити про різноманітність підходів до використання інтегрованих методів в роботі з дошкільниками. В подальшому важливо провести додатковий аналіз для з'ясування причин такого розподілу та визначення оптимального режиму інтегрованих занять в конкретному дошкільному закладі.

Аналізуючи результати анкетування, можна визначити, що більшість педагогів (70%) оцінюють рівень зацікавленості дітей під час інтегрованих занять як високий (4 або 5 балів за п'ятибальною шкалою). Це вказує на те, що педагогічні методи, що використовуються під час інтегрованих занять, успішно привертають увагу дошкільників. Десять відсотків вихователів відзначають середній рівень зацікавленості (3 бали), і ніхто не вказав на низький рівень (1 або 2 бали) (рис. 3.2.).

Як ви оцінюєте рівень зацікавленості дітей під час інтегрованих занять? 1. Оцініть за 5-ти бальною шкалою (де 5 – високий, 1 – низький).

20 відповідей

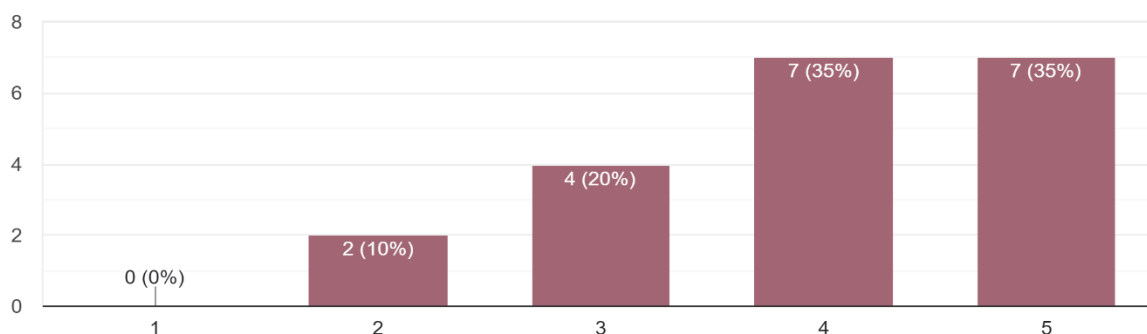

Рис. 3.2. Оцінка зацікавленості дітей під час інтегрованих занять

Такий позитивний відгук щодо зацікавленості дітей може свідчити про ефективність застосування інтегрованих методів, які викликають інтерес та активність у дошкільників під час навчання та розвитку.

Також, на підставі отриманих результатів опитування видно, що більшість педагогів (70%) вважають, що інтегровані заняття сприяють фізичному розвитку дітей. Це свідчить про те, що вони вбачають позитивний вплив інтегрованих методик на фізичний розвиток дітей у дошкільному віці. Однак 30% відповідачів вважають, що ці заняття не сприяють фізичному розвитку (рис. 3.3.). Важливо розглядати цю розбіжність в поглядах і розуміти, як можна оптимізувати інтегровані заняття для максимальної користі для фізичного розвитку дошкільників.

Чи вважаєте ви, що інтегровані заняття сприяють фізичному розвитку дітей?

20 відповідей

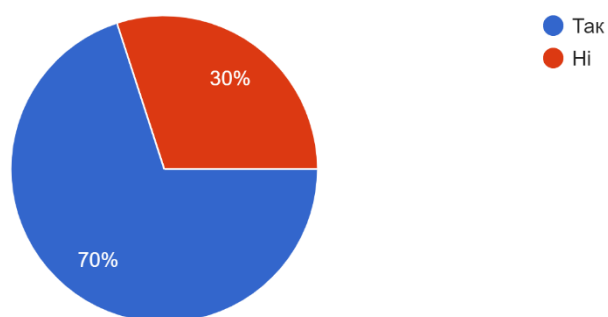

Рис. 3.3. Оцінка впливу інтегрованих занять на фізичний розвиток

Результати анкетування щодо оцінки психічного розвитку дітей під час інтегрованих занять вказують на позитивний вплив такого педагогічного підходу. Більшість респондентів (35%) високо оцінили вплив інтегрованих занять на психічний розвиток дітей, виставивши йому 4 бали. Ще 20% педагогів вважають, що психічний розвиток під час інтегрованих занять досягає найвищого рівня, оцінивши їх вплив на 5 балів. Зауважимо, що 25% відповідалів виділили розвиток на рівні 3 балів (рис. 3.4.). Такий розподіл свідчить про те, що інтегровані заняття сприяють психічному розвитку дітей та визначаються позитивним сприйняттям педагогів.

Як ви оцінюєте розвиток творчих здібностей дітей під час проведення інтегрованих занять? Оцініть за 5-ти бальною шкалою (де 5 – високий, 1 – низький).

20 відповідей

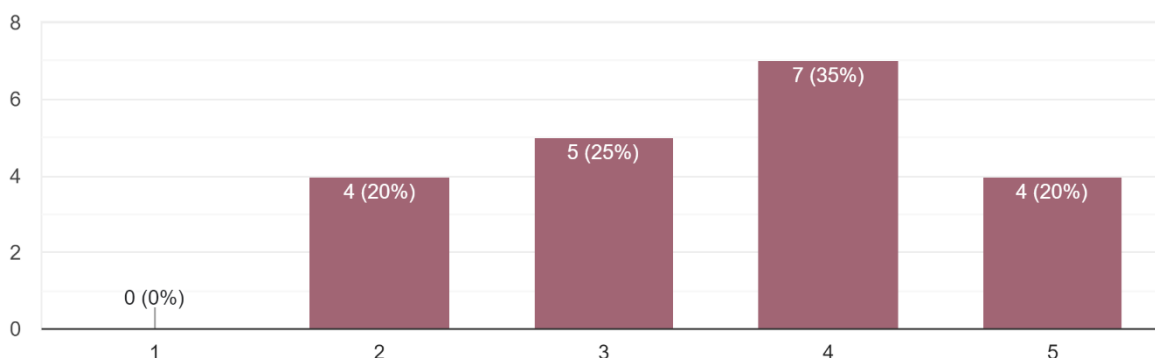

Рис. 3.4. Оцінка впливу інтегрованих занять на психічний розвиток

Результати анкетування щодо впливу інтегрованих занять на соціальний розвиток дітей свідчать про переважання позитивних оцінок. Більшість педагогів (37%) високо оцінили вплив інтегрованих занять на соціальний розвиток, виставивши 4 бали. 26% вихователів також визнали високий рівень, оцінивши вплив інтегрованих занять у 5 балів. Зауважимо, що 21% виділили середню оцінку на рівні 2 балів, а 16% – на рівні 3 бали (рис. 3.5.). Такий розподіл свідчить про те, що інтегровані заняття сприяють позитивному соціальному розвитку дітей.

Як ви оцінюєте вплив інтегрованих занять на соціальний розвиток дітей? Оцініть за 5-ти бальною шкалою (де 5 – високий, 1 – низький).

20 відповідей

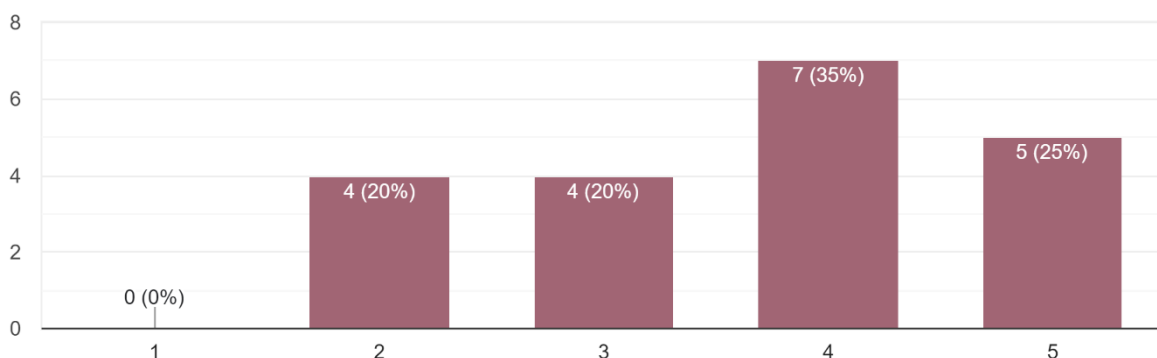

Рис. 3.5. Оцінка впливу інтегрованих занять на соціальний розвиток

Також було виявлено, що більшість педагогів (75%) відчують поліпшення в розвитку особистості дітей завдяки інтегрованим заняттям. Зауважимо, що 25% вихователів висловили думку про відсутність таких поліпшень. Такий розподіл свідчить про те, що значна частина педагогів вбачає позитивний вплив інтегрованих занять на розвиток особистості дошкільників у їхній групі.

Чи відчуваєте ви поліпшення в розвитку особистості дітей завдяки інтегрованим заняттям?

20 відповідей

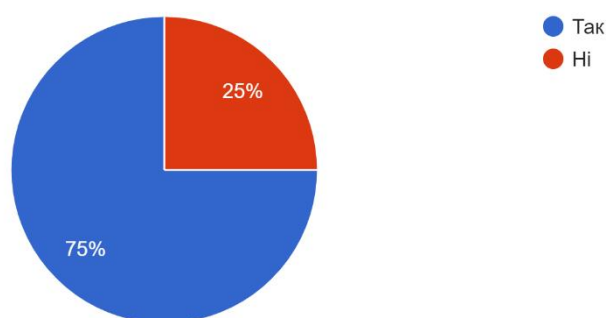

Рис. 3.6. Розвиток особистості завдяки інтегрованим заняттям

Таким чином, отримані результати дозволяють зробити висновок про різноманітність підходів до проведення інтегрованих занять для дошкільників серед педагогічного колективу. Більшість вчителів обирає проведення таких

занять 1-2 рази на місяць (45%), інші частоти також мають свої представників, що свідчить про різні стратегії використання інтегрованих методів. Оцінюючи рівень зацікавленості дітей, можна зазначити, що більшість педагогів високо оцінюють цей показник, вважаючи, що інтегровані заняття успішно привертають увагу дошкільників. Це свідчить про позитивний вплив використання інтегрованих методів на зацікавленість дітей у навчанні та розвитку. Щодо фізичного розвитку, вчителі розходяться в оцінках, проте більшість все ж вбачає позитивний вплив інтегрованих занять на цей аспект. Психічний розвиток дітей під час інтегрованих занять також отримав високі оцінки, що підкреслює їх позитивний вплив на психічний розвиток дітей дошкільного віку. Зазначимо, що значна кількість вчителів відзначила поліпшення в розвитку особистості дошкільників завдяки інтегрованим заняттям, що свідчить про вплив цих методів на розвиток малят в різних аспектах.

Отримані результати дозволяють зробити висновок, що інтегровані заняття представляють ефективний та багатогранний спосіб розвитку дошкільників. Загальний позитивний настрій серед педагогів стосовно цих методів, виявлений у високих оцінках зацікавленості та позитивному впливі на фізичний, психічний і соціальний розвиток дітей, свідчить про перспективність та доцільність використання інтегрованих підходів у дошкільному вихованні. Підвищення інтересу до навчання, активізація фізичних та творчих здібностей, а також позитивний вплив на соціальні навички свідчать про широкий спектр позитивних результатів, що можливий при застосуванні інтегрованих занять.

3.3. Методичні рекомендації щодо створення та проведення інтегрованих завдань у ЗДО

Методичні рекомендації з організації інтегрованих занять в дошкільному вихованні базуються на пріоритетних завданнях пізнавального

та особистісного розвитку дітей, спрямовуючи їх на життєвий контекст і враховуючи їхній власний досвід. Розглянемо ключові аспекти цих рекомендацій:

1. Планування: у плануванні інтегрованих занять пріоритетними мають бути завдання, спрямовані на пізнавальний та особистісний розвиток дітей. Планування повинно враховувати вікові особливості та індивідуальні потреби кожної дитини.
2. Зміст: зміст інтегрованих занять має бути життєвим і базуватися на власному досвіді дитини. Те, що зрозуміло для дитини, викликає у неї зацікавленість, сприяє засвоєнню матеріалу та розвитку креативності.
3. Взаємодія вихователя з дітьми: особистісно-суб'єктне спілкування визначається як педагогічний підхід, де вихователь та дитина сприймаються як рівноправні партнери. Взаємодія зводиться до спільної участі в навчальному процесі, підтримки і розвитку індивідуальних можливостей кожної дитини та відбувається "разом з дитиною", що стимулює активність та ініціативу дитини.
4. Методика: проблемно-ігровий підхід є основним в методиці інтегрованих занять. Використання ігрових, наочно-практичних методів та прийомів, які ставлять дитину в ситуації пошуку, проблем, експерименту та дослідження, сприяє активному залученню дітей до навчального процесу. Наставницький підхід полягає в тому, щоб надавати завдання не в готовому вигляді, а створювати атмосферу недовомленості, стимулювати бажання самостійного вивчення та розвитку.
5. Індивідуально-диференційований підхід: забезпечення індивідуального та диференційованого підходу передбачає врахування особливостей кожної дитини, створення умов для самореалізації та самовираження, а також використання індивідуально-диференційованих завдань.

6. Творче використання інноваційних технологій: методика проведення інтегрованих занять включає творче використання елементів інноваційних технологій для забезпечення більш ефективного та захопливого навчання. Використання сучасних засобів допомагає створювати стимулюючі умови для вивчення.

Ці методичні рекомендації є необхідними для успішної реалізації інтегрованих занять у дошкільному вихованні, забезпечуючи якісний та комплексний розвиток кожної дитини.

Також, під час створення інтегрованого заняття варто дотримуватись принципів планування інтегрованого заняття в дошкільному вихованні:

1. Визначення оптимальних навантажень: перший принцип передбачає визначення оптимальних навантажень, розподілених між різними видами діяльності вихованців під час інтегрованого заняття. Це передбачає ретельний розрахунок і балансування завдань для розвитку різних аспектів особистості дитини.
2. Координація дій педагогів: планування та проведення інтегрованого заняття вимагають ретельної координації дій серед педагогічного колективу. Забезпечення спільної роботи та взаємодії між вчителями з різних предметних галузей є ключовим для успішної реалізації інтеграційного підходу.
3. Збереження позитивно-емоційного стану відносин: важливим принципом є збереження позитивно-емоційного стану відносин між дорослими та дітьми під час інтегрованого заняття. Створення атмосфери довіри і підтримки сприяє ефективному навчанню та розвитку.
4. Врахування вікових, індивідуальних і психологічних особливостей дітей: під час планування інтегрованого заняття важливо враховувати вікові, індивідуальні та психологічні особливості кожної дитини в групі. Це дозволяє підходити до кожної дитини індивідуально, забезпечуючи її належний розвиток.

5. Використання різноманітних дидактичних методів та засобів: під час інтегрованих занять доцільно використовувати різноманітні дидактичні гри, розвиваючі вправи, комплексні завдання. Це сприяє активній участі дітей, розвитку їхньої творчості та цілісного сприйняття матеріалу.
6. Співвідношення знайомого і нового матеріалу: забезпечення співвідношення між знайомим і новим матеріалом є ключовим елементом. Новий матеріал повинен ґрунтуватися на попередніх знаннях, стимулюючи асоціації та залучаючи дитину до розв'язання проблемних ситуацій на основі власного досвіду.

Алгоритм проведення інтегрованого заняття у дошкільному вихованні, що базується на педагогічному дизайні заняття, є комплексним підходом до організації навчально-виховного процесу. Нижче подано детальний розгляд етапів цього алгоритму:

1. Тема заняття: кожне інтегроване заняття має чітку конкретну тему, яка визначає область пізнання та розвитку дітей.
2. Види діяльності: визначаються ті розділи програми чи освітні лінії, які будуть інтегруватися. Це може охоплювати не тільки різні види діяльності, але й різні програмові аспекти.
3. Програмові завдання: для кожного виду діяльності формуються окремі програмові завдання, які відображають специфіку інтегрованого підходу.
4. Матеріал, його доцільність: використовуються демонстраційні матеріали, які надаються індивідуально-диференційовано, враховуючи особливості розвитку кожної дитини.
5. Створення "ситуацій успіху": мотивація дітей забезпечується чіткою метою та можливими сюрпризами, створюючи позитивне емоційне середовище.
6. Методи і прийоми розвивального навчання: використовуються різноманітні методи, такі як проблемні, творчі запитання,

інтерактивні методи, дослідницько-пошукова робота та ігрові методи.

7. Індивідуальний та диференційований підхід: забезпечується право вибору для кожної дитини, враховуючи її потреби та інтереси.
8. Реалізація принципів особистісно орієнтованого підходу: демократизація, гуманізація та національна спрямованість діяльності сприяють особистісному розвитку кожної дитини.
9. Зміна видів діяльності: структура інтегрованого заняття допускає ефективну зміну видів діяльності та розташування дітей, що сприяє збагаченню навчального процесу.
10. Перевірка та заохочення: ефективно використовуються прийоми заохочення, включаючи самооцінку та самоконтроль.
11. Емоційне забарвлення: зацікавлення дітей підтримується емоційно, створюючи психологічний комфорт під час заняття.
12. Закінчення заняття: використовуються прийоми, спрямовані на узагальнення та систематизацію отриманих знань.
13. Тривалість та темп: тривалість інтегрованого заняття може бути подовженою, а темп регулюється відповідно до потреб групи.
14. Результативність: оцінюється рівень виконання програмових завдань та формування життєвої компетенції кожної дитини.

Такий детальний алгоритм забезпечує системний та цілеспрямований підхід до проведення інтегрованих занять в дошкільному вихованні, сприяючи максимальному розвитку дітей у всіх аспектах їхньої особистості.

Отже, зазначені методичні рекомендації відображають важливі аспекти створення та проведення інтегрованих занять у дошкільних закладах. Планування та реалізація інтеграційного підходу вимагає врахування різноманітних факторів для досягнення ефективного освітнього процесу. Принцип визначення оптимальних навантажень, координації дій педагогів і збереження позитивно-емоційного стану відносин надає педагогічному колективу і дітям можливість успішно взаємодіяти та досягати спільних цілей.

Зосередження на життєвому змісті, зрозумілому дітям, сприяє підвищенню їхнього зацікавлення та активності під час навчання. Особистісно-суб'єктне спілкування та застосування проблемно-ігрової методики надають інтегрованим заняттям творчий та ефективний характер. Різноманітність дидактичних методів та засобів сприяє створенню цілісного підходу до розвитку дітей, забезпечуючи їхню активну участь та творчий розвиток. Важливим є також зазначений алгоритм підготовки до інтеграції, який включає в себе визначення областей знань, аналіз відповідного змісту для інтеграції, врахування програмних вимог і вікових особливостей дітей. Цей алгоритм надає системний підхід до створення інтегрованих завдань. Усі вищезазначені принципи та методичні рекомендації спрямовані на створення сприятливого середовища для розвитку дітей у дошкільних закладах, де інтегровані заняття виступають ключовим елементом комплексної освіти, сприяючи їхньому гармонійному росту та формуванню життєво важливих навичок.

ВИСНОВКИ

В ході нашого дослідження ми детально розглянули період дошкільного дитинства, виявивши ряд характерних особливостей та змін у фізіологічному, психічному та соціальному розвитку. Було з'ясовано, що дошкільники проявляють інтенсивний фізичний та нейрофізіологічний розвиток. Ріст та розвиток кінцівок і тулуба стають помітними, але опорно-рухова система ще не повністю сформована. Період дошкільного дитинства визначається активним розвитком великої та дрібної моторики. Важливою частиною цього етапу є полегшення у формуванні умовного гальмування. У пізнавальній сфері важливими є зміни в уяві, мисленні, увазі та мовленні. Дошкільники виявляють інтенсивний розвиток уяви, що виявляється у створенні конкретних та наочних образів. Мислення еволюціонує від наочного до образно-мовного. Розвиток мовлення охоплює розширення лексичного запасу та формування граматичної структури. Соціальний ситуація розвитку визначається взаємодією з дорослими та ровесниками. Взаємодія з дорослими сприяє самостійності та розширенню уявлень про дійсність. Спілкування з ровесниками впливає на формування соціальних навичок, комунікативної гнучкості та емпатії.

Аналізуючи психолого-педагогічні аспекти використання інтегрованих занять в ЗДО було виявлено, що інтегровані заняття в системі дошкільного виховання є потужним інструментом, спрямованим на комплексний розвиток особистості дошкільника. Варто зазначити, що інтегровані заняття впливають на формування цілісної картини світу та досягнення якісної дошкільної освіти. Зокрема, ці заняття враховують принципи доступності, науковості, послідовності, системності, цілісності, логічності та вертикального тематизму. Ми встановили, що основна ідея інтегрованих занять полягає у поєднанні знань із різних галузей для узагальнення та цілісного розуміння навчального матеріалу. Наші дослідження вказали на значний позитивний вплив інтегрованих занять на розвиток дитини у фізичному, психічному та

соціальному аспектах. Ці заняття сприяють розвитку моторики, уваги, пам'яті та логічного мислення. Діти, задіяні у таких активностях, вчаться встановлювати зв'язки між різними областями знань, що сприяє глибшому розумінню предметів та явищ. В соціальному плані, інтегровані заняття розвивають соціальні навички та емоційний інтелект, сприяючи позитивному ставленню до спільної діяльності та взаємопідтримці. Також було встановлено, що інтегровані заняття можуть приймати різні форми, такі як інтеграція за темами, за видами діяльності (мовленнєва, художня, рухова) та за предметними областями (математика, природознавство, музика тощо). Важливою частиною структури інтегрованих занять є етапи їхнього планування та реалізації.

З метою оцінки ефективності проведення інтегрованих занять для розвитку дошкільників нами було створено анкету для педагогів, яка включала питання про частоту проведення інтегрованих занять та їх вплив на фізичний, творчий і соціальний розвиток дітей. У дослідженні брали участь 20 педагогів, що дозволило отримати репрезентативний огляд їхніх дум та спостережень. Отримані результати анкетування вказують на значний рівень різноманітності серед педагогів у проведенні інтегрованих занять для дошкільників. За результатами опитування 45% вчителів відзначили, що проводять інтегровані заняття 1-2 рази на місяць, 35% – щотижня, 15% – кілька разів на тиждень, а лише 5% – в кінці кожного тижня. Зацікавленість дітей в процесі інтегрованих занять виявилася високою за думкою більшості педагогів (70%), які оцінили її на рівні 4 або 5 балів з п'ятибальної шкали. Десять відсотків вчителів відзначили середній рівень зацікавленості, але ніхто не вказав на низький рівень. Щодо впливу інтегрованих занять на фізичний розвиток, 70% педагогів вірять у позитивний ефект, тоді як 30% вважають, що ці заняття не сприяють фізичному розвитку дітей. У контексті психічного розвитку, більшість вчителів (55%) оцінили його на рівні 4 або 5 балів. Важливо відзначити, що жоден відповідач не вказав на низький рівень психічного розвитку під час інтегрованих занять. Щодо соціального розвитку, 63% вчителів високо

оцінили вплив інтегрованих занять, виставивши 4 або 5 балів, але 21% відзначили середній рівень. Загалом, 75% педагогів відчувають поліпшення в розвитку особистості дітей завдяки інтегрованим заняттям, що свідчить про позитивний вплив цього методу в дошкільному вихованні.

Внаслідок проведених досліджень, нами розроблено педагогічні рекомендації для успішної інтеграції занять у дошкільному вихованні. Основні аспекти цих рекомендацій полягають у визначенні завдань, спрямованих на розвиток дітей з урахуванням їхніх вікових та індивідуальних особливостей. Зміст занять, в основі якого лежить життєвий досвід дитини, має стимулювати зацікавленість та розвиток креативності. Важливим аспектом є особистісно-суб'єктне спілкування, що підтримує рівноправну взаємодію між вихователем та дитиною. Методика інтегрованих занять ґрунтується на проблемно-ігровому підході. Також враховано необхідність індивідуального та диференційованого підходу, що передбачає створення умов для самореалізації та використання індивідуально-диференційованих завдань. Усе це в контексті творчого використання інноваційних технологій, що сприяють більш ефективному та захопливому навчанню. Таким чином, наші педагогічні рекомендації спрямовані на розширення можливостей для інтегрованого та комплексного розвитку дітей у дошкільному віці, враховуючи їхні індивідуальні потреби та стимулюючи позитивне спілкування в навчальному процесі.

Отже, отримані під час дослідження результати дозволяють нам зробити висновок, що інтегровані заняття є ефективним засобом для розвитку особистості дошкільників. Високий рівень зацікавленості дітей, позитивний вплив на фізичний, психічний та соціальний аспекти їхнього розвитку, а також високий рівень задоволення та позитивний відгук педагогічного колективу свідчать про доцільність використання інтегрованих занять у дошкільному вихованні. Ураховуючи ці аспекти, можна визнати інтегровані заняття як ефективний та цінний інструмент в освітньому процесі закладів дошкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабенко А. Л. Сутність і зміст понять "інтеграція" та "інтеграційне заняття". *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота.* 2015. Вип. 37. С. 9-12
2. Белова О. Б. Детермінація когнітивного та емоційного компонентів мовлення у дітей старшого дошкільного віку. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки.* 2021. № 1(2). С. 170-182.
3. Василенко О. М. Теоретичні основи розвитку фізичних якостей у дітей дошкільного віку. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки.* 2017. № 1(3). С. 109-115.
4. Вінтоняк О. В. Психічний розвиток дітей старшого дошкільного віку у науково-практичній парадигмі. *Вісник Прикарпатського університету. Фізична культура.* 2014. Вип. 20. С. 180-188.
5. Гавриш Н. В. Інтеграційні процеси в системі дошкільної освіти. *Вісник Дніпропетровського університету економіки та права імені Альфреда Нобеля. Серія : Педагогіка і психологія. Дніпропетровськ,* 2011. № 1 (1). С. 16-20.
6. Гончар Л., Борисова Ю. Аналіз показників фізичного розвитку дітей старшого дошкільного віку. *Слобожанський науково-спортивний вісник.* 2019. № 2. С. 50-54.
7. Гуменюк І. В. Ампліфікація розвитку дошкільників засобами оточуючого світу з використанням системи інтегрованих занять і інноваційних педагогічних технологій. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови.* 2014. Вип. 7. С. 155-163.
8. Дичківська І. М. Підготовка майбутніх вихователів дошкільних закладів до інноваційної педагогічної діяльності: теорія і методика : моногр. Рівне : Видавець О. Зень, 2017. 372 с.

9. Друзь В. А., Артем'єва Г. П., Нечитайло М. В. Особливості індивідуального фізичного розвитку дітей дошкільного віку. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2014. № 6. С. 41–46.
10. Єдинак Г. А., Галаманжук Л. Л. Стан розвитку функціональних можливостей і фізичних якостей у дітей дошкільного віку на сучасному етапі. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 2017. Вип. 5К. С. 117-121.
11. Жейнова С. С., Печенькин Е. В. Розвиток фізичної підготовленості дітей дошкільного віку. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2016. Вип. 47. С. 84-90
12. Імбер В. І. Розвиток логічного мислення дітей дошкільного віку. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія*. 2012. № 38. С. 54-58.
13. Калиниченко І. О., Колесник А. С. Оцінка показників уваги у дітей дошкільного віку з різним рівнем довільної оперативної пам'яті. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Біологія*. 2020. Т. 25, Вип. 2. С. 163-172.
14. Карпенко Є. В. Вікова та педагогічна психологія. Актуальні студії сучасних українських учених : навч. посіб. Дрогобич : П'світ, 2014. 151 с.
15. Касьян А. В. Дослідження рівня розвитку соціальних навичок у дітей старшого дошкільного віку. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 2017. Вип. 3К. С. 206-210.
16. Кіраш, В. О. Інтегровані Заняття Як Засіб Розвитку Творчої Активності Дошкільників. *Дошкільна освіта в Україні та зарубіжжі: традиції, досвід*. 2021. № 38. С. 38-39.

17. Клак В. О. Вікові та індивідуально-психологічні особливості дошкільників у контексті розвитку уяви. *Психологічний часопис*. 2019. Т. 5, № 7. С. 195-207.
18. Козіна Ж. Л., Лахно О. Г., Бочкіна М. М. Структура фізичного, психофізіологічного розвитку та фізичної підготовленості дітей дошкільного віку. *Теорія та методика фізичного виховання*. 2011. № 11. С. 41-48.
19. Кричковська Т. Д., Лісовець О. В. Вікова та педагогічна психологія. Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2010. 87 с.
20. Крутій К. Інтеграція в дошкільній освіті як інноваційне явище, або що треба знати про інтеграцію. *Дошкільне виховання*. 2018. № 7.
21. Крутій К. Л. Сучасне заняття в дошкільному навчальному закладі: традиції чи інновації? : монографія. Запоріжжя : ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2009. 176 с
22. Кучерак І. В., Петрушак О. М. Інтегровані заняття у системі інклюзивного навчання: досвід, реалії та перспективи. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки*. 2021. Вип. 3. С. 121-127
23. Левицька Т. Л., Дячук В. І. Дослідження особливостей розвитку пам'яті у дітей дошкільного віку. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Психологія*. 2018. Вип. 2. С. 18-34.
24. Литвишко О. М. Казка як засіб формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку під час проведення інтегрованих занять. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2017. Вип. 21(1). С. 354-367.
25. Любченко І. Дошкільне дитинство – період розвитку логічного мислення. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2013. № 45. С. 121-125.
26. Михальська С. А. Соціальна ситуація розвитку дитини дошкільного віку. *Проблеми сучасної психології*. 2017. Вип. 38. С. 292–301.

27. Мороз Ф., Гавришко С. Соціальна ситуація розвитку дітей дошкільного та шкільного віку. *Витоки педагогічної майстерності. Серія : Педагогічні науки*. 2016. Вип. 18. С. 228-234.
28. Павлівська Г. В. Інтегрований урок як інтерактивна форма навчальних занять у початковій школі. *Таврійський вісник освіти*. 2014. № 1(1). С. 226-230
29. Пасічник В., Мельник В., Кудріна Н. Деякі аспекти використання інтегрованих занять в практиці фізичного виховання дітей дошкільного віку. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*. 2016. Вип. 20. С. 141-145
30. Пасічник В., Пітин М. Вікові особливості фізичної підготовленості дітей дошкільного віку. *Вісник Прикарпатського університету. Фізична культура*. 2017. Вип. 25-26. С. 225-234.
31. Потапюк Л. М. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. Луцьк, 2010. 215 с.
32. Савчин М. В. Вікова психологія : навч. посіб. 3-тє вид., перероб., допов. Київ : Академія, 2017. 366 с.
33. Семеняко Ю. Б. Вікові особливості сприймання дітьми дошкільного віку. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Сер. : Педагогічні науки*. 2018. Вип. 1. С. 68-76.
34. Солошенко О. Е. Наукові підходи до характеристики соціальної ситуації розвитку дитини у дошкільному віці. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія*. 2013. Вип. 45(2). С. 198-203.
35. Тубичко Ю. О. Нейропсихологічна діагностика основних компонентів мовленнєвого розвитку і перцептивно-когнітивних функцій в дітей старшого дошкільного віку. *Наука і освіта*. 2013. № 1-2. С. 222-225.
36. Тютюнник В. Ю. Актуальність застосування "інтегрованих уроків" на заняттях з іноземної мови. *Науковий часопис Національного педагогічного*

- університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2011. Вип. 29. С. 210-214.
37. Фунтікова О. О. Фізичний розвиток, дитячий досвід і діяльність дошкільнят. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2018. Вип. 58-59. С. 228-237.
38. Харіна Д. Л. Визначення рівня фізичного розвитку дітей старшого дошкільного віку. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2013. № 10. С. 89-92.
39. Ходикіна Ю. Особливості розвитку моторної пам'яті у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 12 : Психологічні науки*. 2020. Вип. 10. С. 112-124.
40. Ящишин Т. І., Похонський В. С. Комплексне формування вмінь та навичок із використанням інноваційних технологій навчання (Інтегроване навчальне заняття: Життя відшиті сторінки. Редагування графічних зображень). *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2017. № 11. С. 41
41. Blankson A. N., O'Brien M., Leerkes E. M., Marcovitch S., Calkins S. D., Weaver, J. M. Developmental Dynamics of Emotion and Cognition Processes in Preschoolers. *Child Development*. 2013. Vol. 84(1). P. 346–360.
42. Denham S. A., Blair K. A., DeMulder E. Preschool Emotional Competence: Pathway to Social Competence? *Child Development*. 2013. Vol. 74(1). P. 238–256.
43. Denham S. A., Renwick-DeBardi S., Hewes S. Emotional Communication Between Mothers and Preschoolers: Relations With Emotional Competence. *Merrill-Palmer Quarterly*. 2014. Vol. 40(4). P. 488–508.
44. Fowler, W., & Burnett, A. Models for Learning in an Integrated Preschool. *The Elementary School Journal*. 2017. Vol. 67(8). P. 428–441.

45. Handleman, J. S., Harris, S. L., Tomchek, L., & Kristoff, B. The Educational Progress in an Integrated Preschool Class: A Preliminary Report. *Behavioral Disorders*. 2020. Vol. 16(1). P. 52–54.
46. Hart C. H., DeWolf D. M., Wozniak P., Burts D. C. Maternal and Paternal Disciplinary Styles: Relations with Preschoolers' Playground Behavioral Orientations and Peer Status. *Child Development*. 2012. Vol. 63(4). P. 879–892.
47. Mavilidi, M.-F., Okely, A. D., Chandler, P., Cliff, D. P., & Paas, F. Effects of Integrated Physical Exercises and Gestures on Preschool Children's Foreign Language Vocabulary Learning. *Educational Psychology Review*. 2015. Vol. 27(3). P. 413–426.
48. Neuman S. B., Newman E. H., Dwyer J. Educational Effects of a Vocabulary Intervention on Preschoolers' Word Knowledge and Conceptual Development: A Cluster-Randomized Trial. *Reading Research Quarterly*. 2011. Vol. 46(3). P. 249–272.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для педагогів: Оцінка ефективності проведення інтегрованих занять для формування особистості дошкільника

1. Як часто ви проводите інтегровані заняття?
 - Кілька разів на тиждень
 - Раз на тиждень
 - 1-2 рази в місяць
 - Свій варіант: _____
2. Як ви оцінюєте рівень зацікавленості дітей під час інтегрованих занять?
 - Високий
 - Середній
 - Низький
3. Чи вважаєте ви, що інтегровані заняття сприяють фізичному розвитку дітей?
 - Так
 - Ні
4. Як ви оцінюєте психічний розвиток дітей під час проведення інтегрованих занять?
 - Високий
 - Середній
 - Низький
5. Як ви оцінюєте вплив інтегрованих занять на соціальний розвиток дітей?
 - Високий
 - Середній
 - Низький

6. Як ви оцінюєте підготовку вихователів до проведення інтегрованих занять в вашому дошкільному закладі?

- Висока
- Середня
- Низька

11. Чи відчуваєте ви поліпшення в розвитку особистості дітей завдяки інтегрованим заняттям?

- Так
- Ні

12. Які конкретні позитивні зміни ви відзначаєте у дітей через інтегровані заняття?

13. Чи є які-небудь труднощі чи перешкоди в проведенні інтегрованих занять? Як їх можна подолати?

Дякуємо за участь у дослідженні та важливий внесок у розвиток дошкільної освіти!